

tede sig med sekretæren – til vor tids »politiske bevidste film«. Der er højst en æstetisk forskel på halvtredsernes anderumpe- og læderjakkeoptøjer under asfaltballet og beatkoncertens orgiastiske rus. Revolutionen er nok engang druknet i revolutionssnakken og de frustrationer, som frejdigt kaldes en *ny kultur*.

John Ernst

■ **JUSTITSMORDET – SACCO OG VANZETTI**
Sacco e Vanzetti/Sacco et Vanzetti. Italien/Frankrig 1971. Dist: Italnoleggio Cinematografico/C.F.D.C. P-selskab: Jolly Film (Rom) – Unisis (Rom)/Theatre le Rex (Paris). P: Arrigo Colombo, Giorgio Papi. Instr: Giuliano Montaldo. Instr-ass: Vera Pescarolo Montaldo. Manus: Fabrizio Onofri, Ottavio Jemma. Efter: Fortælling af Giuliano Montaldo, Fabrizio Onofri (evt. også Mino Roli). Foto: Claudio Ragona. Kamera: Enrico Sasso. Farve: Technicolor. Format: Techniscope. Klip: Nino Baragli. Ark: Aurelio Crugnola. Musik: Ennio Morricone. Sange: »La ballata di Sacco e Vanzetti«, »Here's To You« af Ennio Morricone, Joan Baez. Kost: Enrico Sabatini. Medv: Gian Maria Volonté (Bartolomeo Vanzetti), Riccardo Cuciolla (Nicolas Sacco), Cyril Cusack (Katzmann, anklageren), Milo O'Shea (Fred Moore, forsvareren), William Prince (Advokat Thompson), Geoffrey Keen (Dommer Thayer), Claude Mann (Journalisten), Rossana Fratello, Paul Sheriff, Maria Grazia Marescalchi, Marisa Fabbri, Antony Stergar, John Gray, Claudio Sora, Sergio Serafino, Giorgio Dolfin, Giacomo Piperni, Giorgio Paoletti, Franco Odoardi, Raimondo Penne, Carlo Sabatini, Raffaele Trigglia, Paces Jones, Romano Moschini, Riccardo Ventura, Francesco Conversi, Luciano Palermo, Edward Jewesbury, Armenia Balducci, Valentino Orfeo. Længde: 124 min. Censur: Ingen. Udl: Dan-Ira. Prem: Alexandra 1.2.72.

»Udvandrerne« er set af et kamera, der systematisk undgår det demonstrative og aldrig leger med sine virkemidler.

UDVANDRERNE

En husmandsfamilie i Småland engang i sidste århundrede rammes af modgang og beslutter sig til at udvandre. Efter en lang og besværlig rejse ankommer de til Staterne, hvor modgang atter venter dem, inden de finder det land, de søger, og slår sig ned.

Dette er en skandinavisk trivialtilværelse fra 1800-tallet, en trivialramme omkring et sæt af trivialhændelser. Vilhelm Moberg har udfyldt denne ramme i sine romaner om »Udvandrerne« og »Nybyggerne«, og Jan Troell har filmatiseret dem. Hans film »Udvandrerne« begynder med modgangen i Småland, og den slutter, da Karl Oskar hugger sit mærke i et træ og dermed tager land i det nye. Hvad der sker mellem disse to punkter er egentlig ikke værd at notere. Det er ikke andet end en samling tragiske punkter, der hver for sig ville være højdepunkter, hvis ikke de alle var af samme kraft og samme indhold. Det hele er så variationsfattigt, så anonymt i beskrivelsen, at man efter de første tragedier føler sig udmattet, både af bøgerne og af filmen: Kunne det nu ikke blive lidt lystigt? Kunne man nu ikke skabe en tydeligere vægtfordeling og bryde denne nedslående monotoni? Sandt nok – »Udvandrerne« var nok blevet en i traditionel forstand stærkere og mere dramatisk film, hvis den havde prøvet at blande tragedierne op med lidt munter folkløse, blot et glimt af idyl, et lille stykke skønhed.

Men den, der ser Troells film, oplever akkurat det samme, som Karl Oskar og hans kone Kristina oplever – at alt dette er uudholdeligt og bittert, en forbandelse at gennemleve og ikke noget, som man har ret til at opleve med let sind. Moberg er en forfatter, der registrerer hverdagen, som han mener den var, og som den faktisk også var, og Troell forsøger ikke at bryde det tunge og sorgmættede billede, som Moberg har tegnet. Derfor må tilskueren finde sig i tingene, som de er, og han må sammen med Karl Oskar og Kristina bryde op fra dem og ind i en ny tilværelse, hvordan den så end vil forme sig.

En mærkbar splittelse rammer én, mens man ser filmen, en splittelse mellem Karl Oskar og Kristina. Man forstår, som Karl Oskar gør det, at denne fattige og ydmygende svenske tilværelse ikke kan fortsætte, og derfor vil man udvandre – for at leve anstændigt, simpelt hen. Og man forstår som Kristina, at man ikke så nemt kan bryde op, og at stedet dog er, hvad det er, stedet, hvor man hører til – indtil den dag, da den lille pige dør: Så ved vi, ligesom Kristina, at nu er der ingen grund til at blive. Og filmen igen veksler man mellem disse to stemninger, Karl Oskars praktiske, vrede og engagerede holdning, og Kristinas modløse angst for det ukendte og frygt for, hvad Gud bestemmer.

»Udvandrerne« synes at være en bevidst monoton film, helt anderledes end »Her har du dit liv«, hvis beskrivelse af Olof ude i verden indeholdt alle mulige tilbud – sådan ser verden ud for den unge oprører, der oplever den som en vunderulige og farlig udfordring. »Udvandrerne« er så at sige en diamentralt modsat film, hvilket bl. a. kommer deraf, at Eyvind Johnson og Vilhelm Moberg ikke ligner hinanden. Johnson trækker verden til sig i alle de enkeltheder, som temperamentet har brug for, og samler af disse udvalgte mosaikker den nødvendige helhed. Moberg noterer verden for alle de enkeltheder, som verden nu engang indeholder, og han udelader ingen og foretrækker ikke én enkelthed for en anden. Når han skriver om disse husmænd i Småland, så ser han kun en kummerfuld og brydefuld og tragisk tilværelse; han følger ikke, som Eyvind Johnson gør det, et enkelt menneske i dets rejse ud i en mærkelig ny verden. Og Troell, der ramte Johnsons tone så fremragende præcist i »Her har du dit liv«, har ramt Mobergs lige så genialt i »Udvandrerne«. Udsigtsvinklen er en ny, udvælgelsen bliver derfor af en helt anden karakter, og stilen ændrer sig så voldsomt, at man kunne tvivle på, at det virkelig er den samme instruktør, der har lavet begge film. Der er tale om den fuldendte indlevelse.

Jan Troell tillader sig derfor i »Udvandrerne« at tale ensartet og i konstant samme afstand til emnet. »Udvandrerne« er set af et kamera, der altid undgår det demonstrative, så man kan sige, at denne film gør så lidt ud af at være film som overhovedet filmisk muligt. Dens billedstil er neutral – kameraet ser, hvad der skal ses, og leger ikke med sine virkemidler. Desto stærkere virker dens billeder, for den ser kun, hvad der er af betydning. Det afsnit, som I. C. Lauritzen viste i Filmorientering, fortalte tydeligt, hvad der er indholdet i denne billedstil, det tilstrækkelige set uden omsvøb. Den lille piges død er da en række scener, der koncentrerer sig om de mest bevægende sekunder i hendes sidste timer – hendes forsøg på at stjæle grød i køkkenet, hendes vrede vrængens ad moderen, hendes travetur gennem sneen ud til faderen, hendes blik, da han spørger, om »hans lille hjælper« fryser, hendes lille skikkelse til venstre i billedet, da hun er på vej ind i skuret, hvor grøden står – og derpå forældrene, der kalder, og pigens, der skriger af smerte, den kloge kone sammen med forældrene ved dødslejet, og et kort sekund opfatter vi, at farmoderen nikker, for den kloge kone har lige sagt, at måske henter Gud pigens i morgen tidlig. Og til sidst den døde pige gemt under et tæppe, faderen, der sidder og sætter hendes kiste sammen, og moderen: »Nu har jeg heller ikke noget imod at rejse til Amerika.«

Dette er filmens stil. Den er enkel, sammensat af alle de vigtigste punkter, uden tilføjelse og uden bløde udgange. Det er på sin vis en fragmentarisk stil, men alle fragmenterne samler sig, og ud af et afsnit som det nævnte stiger to meninger klart og uimodsigeligt: Livet er uudholdeligt. Der er intet andet at gøre end at rejse til Amerika.

Den dag, man rejser, vælger Karl Oskar ud i værktøjet – hvad skal han tage med, hvad skal hans gamle far beholde. Og lidt efter kører man, den tungt belæssede vogn slider sig møjsommeligt væk fra huset, og så ser vi ganske kort, hvad de alle ser, selv om

de så nødt vil kigge: det gamle hus og Karl Oskars forældre ved siden af huset. Alting er uden bevægelse, men det ryger sort fra skorstenen, og langsomt trækker vognen os bort fra det sidste billede.

Rejsen over havet og den første tid i Amerika er skildret i den samme fortællende stil, uden dramatiske overbetoninger, uden betydningfulde underbetoninger. Spændingen mellem håbløshed og desperat tro på, at noget godt må vente et sted forude, afbrydes aldrig, heller ikke i det sidste billede, der ligner en triumf, men rigtig nok en triumf af meget foreløbig karakter, for hvad skal der nu komme? En lykkelig ny tilværelse, eller en tilværelse som den, man netop har truffet, en svensker, der er udvandret for år tilbage, og nu lever som en sindssyg eneboer. Trængslerne hører aldrig op, næppe heller i »Udvandrerne«s fortsættelse »Nybyggerne«.

Den sociale indignation er rettet mod den onde øvrighed og katekismustyrannerne. Den svenske jord er blevet forbandet, tilværelsen ødelagt af regeringens og troens pampere. Karl Oskar vender naivt og primitivt sin vrede mod Gud og truer op mod himlen,

men Kristina forarges på ham – i hendes øjne er modgangen Guds retfærdige straf. Den bevidste oprører er Karl Oskars lillebror Robert, den belæste dreng, der ikke kan finde sig i hverdagen. Men Danjel, lægprædikanten med den store tro og sidenhen de store opgør med selvretfærdigheden, Danjel er revolutionens selvbevidste og logiske mand. Da han tager med på færden til Amerika, får den præg af det tidløse oprør.

Denne lægprædikant er ifølge sin placering den blandt alle disse mennesker, som hæver sig tydeligst over trivialtilværelsen, og Allan Edwall spiller ham med en sej diktion, der nedgør alle modsigelser og lader forstå, at denne Danjel er en sand profet. Næsten lige så selvstændigt træder den unge oprører Robert frem af udvandrerskaren, og det er klogt, at Troell har besat rollen med Eddie Axberg, Olof i »Her har du dit liv«. Max von Sydow og Liv Ullman bærer tragedierne og de desperate håb – de er Karl Oskar og Kristina, de to forpinte og kæmpende trivialmennesker i denne enestående film.

Jørgen Stegelmann

■ Se filmens credits side 183.

NIELS SKYUM-NIELSEN, f. 1921, professor, dr. phil. Leder af den filmkritiske afdeling ved Historisk Institut, Københavns Universitet. Har udgivet bogen »Filmen De fem År« (se artiklen i bladet), »Filmen som historisk kilde«, Universitetets skriv- og rejsekalender 1970, »Filmen og historikeren«, Undervisning og historie nr. 2, 1970. På vej er »Film og lyd som historiske kilder, en foreløbig redegørelse« (udkommer i foråret i antologien »Film og kildekritik«).

	Flemming Behrendt (Weekend-avisen)	Anders Bodølsen (Politiken)	Per Calum (Jyllands-Posten)	Martin Drouzy	Poul Einer Hansen (Weekend-avisen)	Henning Jørgensen (Information)	Frederik G. Jungersen (Berlingske Tidende)	Philip Lauritzen (Information)	Poul Malmkjær	Ib Monty (Jyllands-Posten)	Morten Pii (Information)	Chr. Braad Thomsen
* Ship ohøj (Keaton)	★★★	★★★★	★★★		★★★	★★★★	★★★		★★★★	★★★★	★★★★	★★★★
* Kone søges (Keaton)		★★★		★★★★	★★★	★★★★	★★★★		★★★	★★		★★★
Berøringen (Bergman)	★★★★	★★★		★★★	★★★★	★★★	★★★	★★	★★	★★	★★★	★★★★
Udvandrerne (Troell)	★★			★★		★★★	★★★	★★		★★★		★
French Connection (Friedkin)	★★	★★★★	★★★	★★	★★	★	★★★	★★		★★	★★	●
Skudsikkert \$ kup (Brooks)	★★		★★		★★★	●	★★			●	★★	
Leve døden (Arrabal)	★★			★★★	●	★★★	●	★★		●	★★	★
Brutal magt (Dassin)					★★	★	★	★★	★	★★	★	
Emil fra Lönneberg (Hellbom)	★								★	★		
Sommeren 42 (Mulligan)	★	●				●	★★			●		
Truslen fra abernes planet (Taylor)	●	★★	★				★				★	
Den store krig (Clavell)					★	●	★★			●		
Justitsmordet – Sacco & Vanzetti (Montaldo)	★	★★★		★	●	●	★			★		★
Deadline (Ohlsson)			●	★★	●	●	●		★			★★
Med krigen i blodet (Sherin)	●		★				●			●	★★	
John Shaft – detektiv i aktion (Parks)			★		★			●		●	●	
Manden i vildmarken (Sarafian)	●		●			●	★★					
Lenin, din gavtyv (Stenbæk)	★	●		★	★	●				●	●	
Manden der havde magt over kvinder (Krish)	★		●		★	●						
Doc Holliday (Perry)	★		●			●	★					
Knald i låget (Stern)	●						★			●		
Nicolai og Alexandra (Schaffner)	●		★								●	
Truslen fra det ukendte (Wise)	★				●	●	●			●		
Den røde sol (Young)	●		●		★	●	●	●				
Danske alternativfilm:												
Livet i Danmark	★★★★		★		★★★★	★★★★	●	★★	★★★★		★★★★	
Tornerose var et vakkert barn	●		●		★★	★	●	★★	★		★★	★★★
En mand	●		★		●	●	★		★★		●	
Film Dagbog (Niels Schwalbe)	●			●		●		★★★		●		

* = repremierer